

PAY SAHİPLERİNİN VEYA ALACAKLILARIN DOĞRUDAN ZARARLARININ TAZMİNİ AMACIYLA İKAME EDİLEN SORUMLULUK DAVALARINDA TTK M. 1534'ÜN ETKİSİ*

Mehmet Çelebi CAN**

ÖZET

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun anonim şirket yönetim kurulu üyelerinin sorumluluğuna ilişkin davalar hakkındaki hukuki esasları, 549-561. maddeler arasında düzenlenmiştir. 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu'dan farklı olarak yeni Kanun'da sorumluluğa dair hükümler, sistematik açıdan bir araya getirilmiştir. Öngörülen düzen ile getirilen yeniliklerden bazılarında kanunun gerekçesinde yer verilmiş ise de, yeniliklerin sadece gerekçede zikredilen hususlara hasredilmesi mümkün değildir. Çünkü kanun hükümleri, gerekçede zikredilmemiş olmakla birlikte, bilinçli veya bilinçsiz olarak yapılmış, ancak uygulanmakla ortaya çıkacak birçok yeniliğe gebe dir. Kanunun hazırlanmasında tıpkı 6762 sayılı Kanunda olduğu gibi, kenar başlıkları kullanılmış ve kenar başlıklarının kanun metnine dâhil olduğu esası kabul edilmiştir. Sorumluluk düzeni, kenar başlıkları ve madde metninin aynı düzeyde hukuki bağlayıcılığa sahip olduğu perspektifinden ele alındığında, zamanaşımı, yetkili mahkeme, sorumlular arasında teselsül gibi konularda pratik sonuçları itibariyle önemli değişikliklere yol açacak niteliktedir.

Anahtar Kelimeler: Anonim Şirket, Yönetim Kurulu Üyesi, Sorumluluk Davası, Kenar Başlıkları, Zamanaşımı, Yetkili Mahkeme, Teselsül

IMPACT OF ARTICLE 1534 OF THE COMMERCIAL CODE ON LIABILITY CLAIMS TO COMPENSATE DIRECT DAMAGES OF SHAREHOLDERS OR CREDITORS

ABSTRACT

Articles 549-561 of the Commercial Code No. 6102 set forth the principles applicable to liability claims against board members. Unlike the Commercial Code No. 6762, the liability rules are systematically organized under the new commercial code.

* Bu eser, Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi ve Alman Türk Hukuk Akademisi işbirliği ile 22.05.2017 tarihinde gerçekleştirilen “Anonim Şirketlerde Bireysel ve Azınlık Pay Sahibi Hakları” konulu sempozyumda sunulan “Anonim Şirketlerde Doğrudan Zarara İlişkin Ortakların veya Alacaklıların Açacağı Sorumluluk Davasında TTK m. 1534'ün Etkisi” adlı tebliğin özgün katkıları yapılarak geliştirilmiş halidir.

** Yrd. Doç. Dr., Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ticaret Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi. e-posta: celebican001@gmail.com

Yayın Kuruluna Ulaştığı Tarih : 02/03/2018

Yayınlanmasının Uygun Görüldüğü Tarih: 05/03/2018

The preamble of the new code refers to a number of amendments to the Commercial Code No. 6762, although the novelties of the new code cannot be limited to those listed therein. Indeed the new code, either intentionally or inadvertently, has triggered numerous novelties regarding application of the commercial law in Turkey. Similar to the previous code, the Commercial Code No. 6102 includes subtitles that are deemed to be a part of the main text. Assuming that these subtitles and the main text of the law are equally binding, reorganization of liability provisions may stimulate prominent changes in practice in various areas such as the statute of limitation, jurisdiction of courts and succession of liability.

Keywords: board member of an incorporation, liability cases, subtitles of the Commercial Code No. 6102, jurisdiction of the courts, succession of liability.

I. GİRİŞ

Bu çalışmanın kapsamını belirleyen ve hazırlanmasını tetikleyen sorun, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun ("TTK") anonim şirketler hukuku sorumluluk düzenlemeleri arasında yer alan m. 555-561 hükümlerinin ortak başlığı olarak "*Şirketin Zararı*" kavramının kanun koyucu tarafından tercih edilmesidir. Söz konusu tercihin doğurduğu pratik sonuçların ortaya konulması bu eserdeki amacımız olarak ifade edilebilir. Malum olduğu üzere TTK m. 1534 hükmü gereği, Türk Ticaret Kanunu kenar başlıkları madde metnine dâhil olan bir kanundur. Bu sebeple kanun maddelerinin kenar başlığı da metni ile aynı düzeyde hukuki bağlayıcılığa sahiptir. Anonim şirketler hukuku sorumluluk düzenlemeleri bakımından şirketin, pay sahiplerinin ve alacaklıların doğrudan zararları ile pay sahibi ve alacaklıların dolaylı zararları arasında ayırım yapılmakta; sorumluluk düzenlemeleri bu esasa dayalı olarak uygulanmaktadır. TTK m. 555-561 hükümlerinin ortak başlığının "*şirketin zararı*" olarak nitelendirilmiş olması, bu ilgili yedi hükmün artık yalnızca, pay sahibi ve alacaklıların malvarlığında dolaylı zarar olarak tezahür eden şirketin doğrudan zararları bakımından açılacak davalarda uygulanacağı sonucunu doğuracak niteliktedir. Şirket zararı kavramı, ortaklar ve alacaklılar bakımından sadece dolayısıyla zarar kavramını ifade edeceğinden, doğrudan zarara ilişkin pay sahibi ve alacaklıların açacağı davalarda da bu kısım hükümlerinin, özellikle zamanaşımına ilişkin hükmün uygulanması yönündeki yaklaşıma engel teşkil edecektir. Çünkü TTK m. 1534'ün normatif karakterinin bir sonucu olarak bu zaruret karşımıza çıkmaktadır. Aşağıda pay sahipleri ve alacaklılar tarafından doğrudan zararlara dayalı olarak TTK m. 553 kapsamında ikame

edilen davalarda, TTK m. 555-561 hükümlerinin uygulanıp uygulanamayacağı meselesi incelenecektir.

II. KENAR BAŞLIĞI KAVRAMI VE TÜRK TİCARET KANUNU BAKIMINDAN HUKUKİ BAĞLAYICILIĞI

Kanunlar, arka arkaya sıralanmış maddelerden oluşur; zaman zaman yeni maddelerin eklenmesi ile numaraların yanına harfler eklenebilir veya bazı numaralar hükmün mülga olması sebebi ile boş kalabilir¹. Ayrıca bilimsel eserlerde karşılaşıldığı gibi kanunlarda da maddeler düzenledikleri konuya göre kendi içinde kitaplar, kısımlar ve bölümler oluşturabilir². Bu ayrımlar, kanun uygulanmasında açıklık ve anlaşılabilirlik bakımından fayda sağlar³. Bunun yanı sıra bazı kanunlarda, her bir maddenin üst tarafında madde içeriğini özel olarak göstermek üzere «kenar başlıkları» yer alır⁴. Kanun sistematığının anlaşılması ve ilgili maddelerin bulunması bakımından kolaylık sağlayan⁵ kenar başlıkları (*Matlap, Randtitel, Randnot, note Marginale, das Marginale, die Marginalie*) bazı hallerde kanun hükmünün kapsam ve sınırlarının belirlenmesinde önemli bir fonksiyonu da üstlenebilir.

Kenar başlıklarının, ilgili hükmün kapsam ve sınırlarının belirlenmesinde işlev görmesi, kenar başlığının metne dahil kabul edildiği hallerde ortaya çıkar. Türk hukukunda kenar başlıklarının kanun metnine dâhil olup olmadığı hususunda 1944 tarihli bir yasama yorumu mevcuttur. TBMM'nin 26.01.1944 tarih ve 1367 sayılı “*Kanun Başlıklarıyla Fesil Unvanları ve Haşiyeler*

¹ Kanunların oluşumu hakkında bkz. ve karşı. **Müller, C./Gehrig, L./Hirt, T.**: Einführung ins Recht - Management-Basiskompetenz theoretische Grundlagen und Methoden mit Beispielen, Repetitionsfragen und Antworten, Zürich Compendio Bildungsmedien 2010, s. 25.

² Mevzuat Hazırlama Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik'e bakınız (RG: 17/2/2006, No: 26083).

³ Bu konuda bkz. **Forstmoser, P./Vogt, H.-U.**: Einführung in das Recht, 4. Auflage, Stämpfli Verlag AG, Bern 2008, § 2 N 137.

⁴ Kenar başlıkları hakkında bkz. ve karşı. **Edis, S.**: Medeni Hukuka Giriş ve Başlangıç Hükmüleri, Ankara Üniversitesi Basımevi, Altıncı Basım, Ankara 1997, s. 73 vd.; **Akyol, Ş.**: Medeni Hukuka Giriş, 2. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2006, s. 201 vd.; kenar başlıklarının İsviçre Kanunlarında sıklıkla yer aldığı yönünde bkz. **Forstmoser/Vogt**, 2008, § 2 N 147. Kenar başlıkları temel Türk Kanunlarında da yaygın bir şekilde kullanılmaktadır, bkz. 2709 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu, 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu, 5732 sayılı Türk Ceza Kanunu, 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu gibi.

⁵ Kenar başlıklarının bu türlü işlevleri hakkında bkz. ve karşı. **Edis**, 1997, s. 73; **Akyol**, s. 202.

Hakkında”ki kararında⁶, “*Kanunların ruhu esasen maddelerde münderiç hüküm ve ifadelerle tâyin ve tavzih edilmekte ve tatbikat da o maddeler mazmununa göre yapılmakta olduğu cihetle kanunların sırf mahiyetlerini gösterir surette yazılan başlıkları ve alâkadarlara kolaylık temini maksadiyle dercedilen fasıl unvanlarını ve maddelerin kısaca birer hulâsası şeklinde olarak kenarlarına konulan haşiye notlarını da kanun hükümlerini aynen ihtiva ve ifade ediyor gibi telâkki etmek doğru olamayacağından ve bu şeklin kabulü halinde tatbikatta bir takım karışıklıklar vukuu melhuz bulunduğundan bunların kanun metninden sayılmalarına mahal olmadığına, Su kadar ki, bunların kanun hükümlerine intibak etmesindeki lüzum derkâr olduğu cihetle bu hususta bir aykırılık vukua gelmemesini temin için kanunların müzakeresi esnasında başlıklar ve fasıl unvanları ile madde kenarlarındaki haşiye notlarının dahi okunmasına; Ve haşiye notlarının Umumî Heyette okunmuş olacağına göre, Resmî Gazetede aynen neşredilmesinde bir mahzur değil, bilâkis alâkadarlara temin edeceği kolaylık bakımından faydalı olacağı cihetle bu haşiyelerin de, kanun metninden addedilmemek üzere, kanunlarla birlikte neşrinde devam edilmesine; karar verilmiştir”⁷, denilmektedir. Söz konusu yasama yorumu, çağın gerisinde kalmış olması yönüyle eleştirilmekteyse de halen geçerlidir⁷.*

Öğretide mezkûr yasama yorumunun geçerli olmasından hareketle, kenar başlıklarının madde metnine dâhil olmayacağı ifade edilmektedir⁸. Yasama yorumunun varlığına ve geçerliliğine rağmen, yasama yorumunu tekrar mahiyette bazı kanunlarda da madde kenar başlıklarının, sadece ilgili oldukları maddelerin konusunu ve maddeler arasındaki sıralama ve bağlantıyı göstereceği, bu başlıkların kanun metninden sayılmayacağı hükme bağlanmış⁹; bazılarında ise kenar başlıkları kanun metnine dâhil kabul edilmiştir¹⁰. Kenar başlıklarının hukuki bağlayıcılığı hakkında hüküm sevk edilmesi, hükmü ihtiva eden kanunlar bakımından açıklık sağlamaktadır. Ancak benzer bir hük-

⁶ RG: 04.02.1944 tarih ve 5621 Sayı.

⁷ Bu yönde bkz. **Dural, M./Sarı, S.**: Türk Özel Hukuku Cilt I Temel Kavramlar ve Medeni Kanunun Başlangıç Hükümleri, Filiz Kitabevi, İstanbul 2014, N 780; **Akyol**, s. 201-202. Konu hakkında o dönemi yansıtan ayrıntılı bilgi için ayrıca bkz. **Saymen, F. H.**: “*Matlablar Kanun Mudur?*”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Ayrı Bası, İstanbul 1945, C. 10, S.3-4, s. 565-578; **Saymen, F. H.**: “*Yine Matlablara Dair*”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, İstanbul 1946, C. 12, S. 1, s. 270-279.

⁸ Bkz. **Akyol**, s. 201-202; **Dural/Sarı**, N 780.

⁹ Bkz. 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasa’sının 179/2. maddesi; 1961 sayılı Anayasa’nın 156. maddesi.

¹⁰ 6762 sayılı TTK m. 1474; 6102 sayılı TTK m. 1534.

mü içermeyen kanunlar bakımından, mevcut yasama yorumu karşısında hem mevcut yasama yorumunu tekrar eden hem de onun aksini öngören hükümleri muhtevi olan kanunlar, yorum güçlüğüne yol açacak mahiyettedir¹¹. Türk Ticaret Kanunu bakımından ise durum sarıhtir; çünkü TTK m 1534 hükmü, Türk Ticaret Kanunu “*Kenar başlıkları metne dâhil olan bu Kanun*” şeklinde nitelendirmiş, kenar başlıklarını tıpkı hükmün metni gibi hukuken bağlayıcı bir seviyeye taşımıştır¹².

Kenar başlıklarının kanun metnine dâhil sayılması, kenar başlıklarına doğrudan doğruya uygulanma kabiliyeti kazandırmakta¹³ ve kanunun bir parçası olarak kenar başlıklarının metinlerin tamamlanmasında ve içeriğinin sınırlandırılmasında dikkate alınması gereğini ortaya koymaktadır¹⁴. Nitekim kenar başlığının esas alınması suretiyle, hüküm kapsamının genişletilmesi veya daraltılması örnekleri de bulunmaktadır. Kenar başlıklarının bu fonksiyonunu göstermek üzere İsviçre hukukundan şu örnek verilebilir: İsviçre Medeni Kanunu m. 264’te çocuğun evlat edinmesi düzenlenmiş olmakla birlikte, hükmün 1 Ocak 2012 tarihinde geçerli olan halinde «*çocuk*»tan ne anlaşılacağı kanun metninde açıklanmamıştı. Buna karşılık hükmün kenar başlığı olan “*Adoption Unmündiger*” esas alınarak hükmün uygulanmasında, «*reşit olmayan çocuk*»un esas alınacağı sonucuna varılıyordu¹⁵. Aslında çalışma konumuzla ilgili olması bakımından değinilmesi gereken asıl örnek, Mülga

¹¹ Bu türlü hükümlerin uygulamada tereddüte yol açacağı, zira böyle bir açıklamayı içermeyen kanunlarda aksi bir yoruma yönelteceği yönünde bkz. **Edis**, s. 74-75.

¹² İsviçre hukukunda da kenar başlıkları (*Marginalien*) kanun metnine dâhil kabul edilmektedir (Bu konuda bkz. ve karşı. **Hürlimann-Kaup**, B./**Schmid**, J.: Einleitungsartikel des ZGB und Personenrecht, Schulthess Verlag, 2. Auflage, Zürich-Basel-Genf 2010, N 40, ayrıca bkz. N 134; **Meier-Hayoz**, A.: Einleitungsartikel des Schweizerischen Zivilgesetzbuches (Art. 1-10), Schulthess Verlag, 3. Auflage, Zürich 1979, s. 11; **Forstmoser/Vogt**, 2008, § 2 N 147; **Emmenegger**, S./**Tschentscher**, A.: Berner Kommentar, Band/Nr. 1/1, Herausgeber: Heinz H., Hans P. W., Einleitung, Art. 1-9 ZGB, Schweizerisches Zivilgesetzbuch, Einleitung und Personenrecht, Stämpfli Verlag AG, 2012, Art. 1 ZGB, N 207; **Hausheer**, H./**Jaun**, M.: Stämpfli Handkommentar, Die Einleitungsartikel des ZGB Art. 1-10 ZGB, Stämpfli Verlag AG, 2003, Art. 1 N 22; İsviçre Medeni Kanunu’nun gerekçesinde de kenar başlıklarının sadece yönlendirmeye yaramayacağı, gerektiğinde kanunu tamamlaması veya teyit etmesi gerektiği yer almaktadır (Bu hususta bkz. **Edis**, s. 74).

¹³ Bu hususta bk. ve karşı. **Oğuzman**, K./**Barlas**, N.: Medeni Hukuk, Giriş-Kaynaklar-Temel Kavramlar, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2014, N 252.

¹⁴ Kenar başlıklarının metne dâhil kabul edildiği İsviçre hukuku bakımından bkz. ve karşı. **Meier-Hayoz**, s. 11; **Edis**, s. 74; **Forstmoser/Vogt**, 2008, § 2 N 148; **Hausheer/Jaun**, Art. 1 N 22.

¹⁵ Verilen örnek için bkz. **Forstmoser/Vogt**, 2008, § 2 N 147; farklı örnekler için bkz. **Oğuzman/Barlas**, N 252; **Meier-Hayoz**, s. 11.

6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu (“eTTK”) dönemine aittir. Hakikaten eTTK m. 340 hükmünün kenar başlığından kaynaklanmış olan bu tartışma dikkat çekicidir. Şöyle ki; “Ortakların Ve Şirket Alacaklılarının Tazminat Davasına Ait Diğer Hükümler” başlığını taşıyan eTTK m. 340 hükmünde, bu başlık nedeniyle doğrudan doğruya anonim şirket tarafından yönetim kurulu üyelerine karşı açılacak sorumluluk davalarının kapsam dışında tutulduğu yönünde bir azınlık görüşü mevcuttu¹⁶. Madde kenar başlığında genel olarak şirket zarardan bahsedilmeyişinin madde lafzıyla sınırlı yorum yapılması zaruretini doğurduğu esas önem arz etmesine rağmen, gerek Yargıtay yerleşik içtihatları gerekse öğretilerdeki çoğunluk tarafından bu husus geri planda bırakılarak azınlık görüşü o dönem desteklenmemişse de, 6102 sayılı TTK m. 555-561 hükümlerinin düzenlendiği kısım için yeni kanun döneminde “şirket zararı” kenar başlığının tercih edilmesi dikkat çekicidir. O halde kanun koyucu tarafından kenar başlığı tercih edilirken, bu sefer ortakların ve şirket alacaklılarının yanı sıra şirketin de açacağı sorumluluk davalarında bir bütün olarak ilgili madde hükümlerine tâbi olduğu vurgusunun yapılmak istendiği, böylece itibar edilmese de geçmişteki tartışmaların bu yönden giderilmesinin amaçlandığı ya da en azından dikkate alındığı sonucuna varmakta bir sakınca görmüyoruz. Ne var ki, bu sefer de, “şirketin zararı” ibaresinin üst başlık olarak tercih edilmesi, pay sahibi ve alacaklılar bakımından doğrudan zararları ile ilgili açacakları sorumluluk davalarında teselsül, ibra, zamanaşımı ve yetkili mahkeme ile ilgili hükümlerin uygulanmasını dışlayıcı yorumun yapılmasına sebebiyet vermiştir.

Kenar başlıkları ile ilgili olarak değinilmesi gereken son nokta, gerek özel kanun hükmü sebebi ile kenar başlıklarının kanun metnine dâhil sayıldığı hallerde gerek kanun metnine dâhil sayılmadığı hallerde, hükmün yorumunda kenar başlıklarının her zaman dikkate alınabileceğidir¹⁷.

¹⁶ **Ansay**, T.: Anonim Şirketler Hukuku, Ankara 1982, s. 148; **Türk**, H. S. : “Anonim Ortaklık Yönetim Kurulu Üyelerine Karşı Açılacak Sorumluluk Davalarında Zamanaşımı ve Başlangıcı”, Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu VI., Ankara 1989, s.19-21. Buna karşın yerleşik Yargıtay kararı aksi yöndeydi. Çoğu yerine bkz. Y. 11. HD, T.30.12.1972, E. 3561, K. 5858 (Batider 1973, C.II, s. 184-188, derleyen Sabih Arkan). Aksi yöndeki çoğunluk görüşü, doğrudan doğruya ortaklık tarafından açılacak davaların, madde kapsamı dışında tutulamayacağı, sorumluluk davalarının bir bütün olduğu esası yönündeydi. Eski kanun döneminde ileri sürülen bu görüş için özellikle bkz. **Çamoğlu**, E.: Anonim Ortaklık Yönetim Kurulu Üyelerinin Hukuki Sorumluluğu (Kamu Borçlarından Sorumluluk ile), 3. Bası, İstanbul 2010, s. 259. Aynı yazar bir başka eserinde konu hakkındaki tartışmaları hatırlatmıştır. Bkz. **Çamoğlu**, E. (**Poroy**, R./**Tekinalp**, Ü.), Ortaklıklar Hukuku I, 13. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2014, N 612.

¹⁷ Bu yönde bkz. **Dural/Sarı**, N 780; **Akyol**, s. 202; **Oğuzman/Barlas**, N 252; **Serozan**, R.:

III. YÖNETİM KURULU ÜYELERİNE KARŞI AÇILACAK SORUMLULUK DAVALARI BAKIMINDAN KENAR BAŞLIKLARININ ETKİSİ

A. ÖN AÇIKLAMALAR

TTK'nın “*Ticaret Şirketleri*” kitabının anonim şirketle ilgili (TTK m. 329-563) dördüncü kısmında yer alan onbirinci bölümü¹⁸ “*Hukuki Sorumluluk*” başlığı altında düzenlenmiştir. Bu bölüm, “*A) Sorumluluk Halleri*” ve “*B) Şirketin Zararı*” ana başlıklarından müteşekkildir. “*Sorumluluk Halleri*” ana başlığı altında belgelerin ve beyanların kanuna aykırı olması (TTK m. 549), sermaye hakkında yanlış beyanlar ve ödeme yetersizliğinin bilinmesi (TTK m. 550), değer biçilmesinde yolsuzluk (TTK m. 551), halktan para toplamak (TTK m. 552) konuları hükme bağlanmış, TTK m. 553'te ise, “*Kurucular, yönetim kurulu üyeleri, yöneticiler ve tasfiye memurları, kanundan ve esas sözleşmeden doğan yükümlülüklerini kusurlarıyla ihlal ettikleri takdirde, (...) (2) hem şirkete hem pay sahiplerine hem de şirket alacaklılarına karşı verdikleri zarardan sorumludurlar*” denilerek pay sahibi ve alacaklılara, yönetim kurulu üyelerinin¹⁹ kanundan ve esas sözleşmeden doğan yükümlülüklerini ihlal etmeleri sebebi ile uğradıkları zararlardan dolayı dava açma hakkı tanınmıştır. “*Şirketin zararı*” ana başlığı altında yer alan TTK m. 555 ve 561 hükümlerinde ise, pay sahibi ve alacaklıların «*şirketin doğrudan uğradığı zararlar*» sebebi ile açacakları davalara ilişkin esaslar olarak; sorumlular arasında teselsül ve başvuru (TTK m. 557), ibranın sorumluluk davasına etkisi ve kuruluş ve sermaye artırımında ibra (TTK m. 558-559), zamanaşımı (TTK m. 560) ve son olarak yetkili mahkeme (TTK m. 561) düzenlenmiştir²⁰. (Kanun sistematigi için bkz. çalışmanın sonunda yer alan “*Tablo 1*”e bakınız)

TTK m. 555-561 hükümlerinin ana kenar başlığı olan “*Şirketin Zararı*” kavramı, bu hükümlerin uygulanması bakımından, son derece hususi önem

Medeni Hukuk Genel Bölüm - Kişiler Hukuku, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2014, s. 138; İsviçre hukuku bakımından bkz. **Hürlimann-Kaup/Schmid**, N 40, N 134.

¹⁸ Bu bölüm, benzer düzenlemenin yer aldığı 6762 sayılı eTTK'da yer aldığı şekliyle “*sorumluluk/mesuliyet*” ibaresi ile değil, “*hukuki sorumluluk*” başlığı altında düzenlenmiştir. Zira 6102 sayılı TTK'nın devam eden onikinci bölümü “*cezai sorumluluk*” başlığı altında kaleme alınmıştır.

¹⁹ Konumuz bakımından davalı sıfatının şirkete değil; yönetim kurulu üyesine ait olduğunu vurgulamak amacıyla, yalnızca yönetim kurulu üyesi denilmişse de, TTK m. 553 kapsamında sorumlu tutulabilecek kişiler yönetim kurulu üyeleri ile sınırlı değildir (TTK m. 553 kapsamında sorumlu tutulabilecek kişi çevresi hakkında bkz. **Tekinalp**, 16-93; İsviçre hukuku bakımından bkz. **Lehmann**, Art. 754 N 4 vd.; **Meier-Hayoz/Forstmoser**, § 16 N 575 vd.

²⁰ Kanun sistematigi için çalışmanın sonunda yer alan “*Tablo 1*”e bakınız.

arz etmektedir. Zira TTK m. 1534/I “*kenar başlıkları metne dâhil olan bu kanun...*”²¹ demek suretiyle, kanun hükümlerinin kapsamının belirlenmesinde ve sınırlarının çizilmesinde kenar başlıklarının da dikkate alınması gerektiğini hükme bağlamıştır. Buna göre, kenar başlıkları da en az hükmün metni kadar bağlayıcıdır. Bu nedenle söz konusu 555 ila 561. madde hükümlerinin uygulanma alanının “*şirketin zararı*” ile sınırlandırıldığı; dolayısıyla ilgili hükümlerin yalnızca şirketin doğrudan zarara uğradığı ve pay sahibi ve alacaklıların da şirketin zarara uğraması sebebi ile dolaylı zarara uğraması halinde açılacak davalarda uygulanacağı sonucuna varılması ihtimal dâhilindedir.

Aşağıda öncelikle -*TTK m. 553 kapsamında*- talep edilen pay sahiplerinin, alacaklıların ve şirketin doğrudan ve pay sahiplerinin ve alacaklıların dolaylı zararı ayrımı çerçevesinde, davalı ve davacı sıfatının belirlenmesi bakımından, kanunun kenar başlıklarının bir sınırlamaya yol açıp açmayacağı incelenecek; daha sonra hukuki durum, sorumlular arasında teselsül ve başvuru (TTK m. 557), ibranın sorumluluk davasına etkisi ve kuruluş ve sermaye artırımında ibra (TTK m. 558-559), zamanaşımı (TTK m. 560) ve son olarak yetkili mahkeme (TTK m. 561)’yi düzenleyen hükümler bakımından değerlendirilecektir.

B. DAVALI VE DAVACI SIFATININ BELİRLENMESİ

1. Doğrudan ve Dolaylı Zarar Kavramı

TTK m. 553 kapsamında açılan sorumluluk davalarında davacı sıfatı tespit edilirken, “*pay sahibi, alacaklılar ve şirketin doğrudan zararı*” ve “*pay sahipleri ve alacaklıların dolaylı zararı*” şeklinde ikili bir ayırım

²¹ 6762 sayılı eTTK m. 1474’de de benzer şekilde, “*kenar başlıkları da metne dâhil olan işbu kanun*” lafzı bulunmaktadır.

yapılmaktadır^{22/23}. Aşağıda değineceklerimize temel oluşturması bakımından bu kavramların açıklanması zaruridir. Kısaca ifade etmek gerekirse, “*şirketin doğrudan zararı*” kavramı ile -ki bu “*şirketin zararı*” olarak da nitelendirilmektedir²⁴- yönetim kurulu üyelerinin davranışları ile şirketin malvarlığında meydana gelen kötüleşme kastedilir²⁵. Şirketin doğrudan zararı, pay sahibi ve alacaklılar bakımından dolaylı zarar teşkil eder; ilgili kısımda şirketin ihmâli veya sorumluların şirkete hâkim olmaları sebebiyle davayı açamamaları olasılığı düşünülerek²⁶ pay sahibi ve -şirketin iflas halinde- alacaklılara dava açma

²² Bu hususta bkz. **Helvacı**, M.: Anonim Ortaklıkta Yönetim Kurulu Üyesinin Hukuki Sorumluluğu, İstanbul 2001, s. 107 vd.; **Akdağ Güney**, N.: Anonim Şirket Yönetim Kurulu, İstanbul 2016, s. 295 vd.; **Çamoğlu**, s. 123 vd.; **Atan**, T.: Türk Ticaret Kanununa Göre Anonim Şirketlerde İdare Meclisi Azalarının Hukuki Mesuliyeti, Ankara 1967, s. 49 vd.; **Arslanlı**, H.: Anonim Şirketler, Cilt II-III, İstanbul 1960, s. 182 vd.; **Tekil**, F.: Anonim Şirketler Hukuku, İstanbul 1998, s. 221 vd.; **Pulaşlı**, H.: Şirketler Hukuku Şerhi, 3. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2018, § 63 N 71 vd.; **Çamoğlu** (Poroy/Tekinalp), N 604 vd.; İsviçre hukuku bakımından bkz. **Bauen**, M./**Bernet**, R.: Schweizer Aktiengesellschaft (Aktienrecht - Fusionsrecht - Börsenrecht - Steuerrecht) Schulthess Verlag, Zürich 2007, N 561; **Lehmann**, P.: Kurzkomentar Obligationenrecht, Art. 1-1186 OR, Hrsg: Honsell, Heinrich, Helbing Lichtenhahn Verlag, Basel 2014, Art. 754 N 12-14; **Meier-Hayoz**, A./**Forstmoser**, P.: Schweizerisches Gesellschaftsrecht mit Einbezug des künftigen Rechnungslegungsrechts und der Aktienrechtsreform, Stämpfli Verlag AG, Bern 2012, § 16 N 576c; **von Steiger**, F., İsviçre Anonim Şirketler Hukuku, Çev: Tahir ÇAĞA, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1968, s. 323 vd.; **Binder**, A./**Vito**, R.: Handkommentar zum Schweizer Privatrecht, Hrsg: Vito Roberto/Hans Rudolf Trüeb, Personengesellschaften und Aktiengesellschaft, Art. 530-771 OR, 2. Auflage, Schulthess Juristische Medien AG, 2016, Art. 756 N 1; Art. 754 N 1; **Ams-tutz**, M./**Gohari**, R. S.: OR Kommentar, Schweizerisches Obligationenrecht, Orell Füssli Kommentar (Navigator.ch), Hrsg: Jolanta K. K., Stephan W., Marc A., Roland F., 3. Aufl. 2016, Art. 754 N 22 vd.

²³ Bunun dışında üçüncü bir ihtimal olarak hem şirketin hem de pay sahibi ile alacaklıların doğrudan zarara uğraması ihtimali de söz konusu olabilir (İsviçre hukukunda bu konuda yapılan açıklamalar için bkz. **Lehmann**, Art. 754 N 14; **Amstutz/Gohari**, Art. 754 N 25 vd.; ayrıca bkz. Ansay, s. 143.

²⁴ Bkz. ve karşı. **Pulaşlı**, § 63 N 77; **Tekinalp**, Ü.: Sermaye Ortaklıklarının Yeni Hukuku, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2013, N 16-86; TTK m. 555. madde gerekçesinde “*Şirket doğrudan zararının varlığında tazminat davasını ikame edebilir; çünkü şirketin 553 ve devamındaki hükümler çerçevesinde dolayısıyla zarara uğraması olanağı yoktur*” denilmekle “*şirketin zararı*” ile kanun sisteminde şirketin doğrudan zararlarının kastedildiği ifade edilmiştir. Ayrıca İsviçre Borçlar Kanunu’nun m. 756-758 hükümlerini içine alan, “*Şirketin zararı (Schaden der Gesellschaft)*” şeklindeki başlığı revizyondan önce “*Dolaylı Zararın İleri Sürülmesi (Geltendmachung des mittelbaren Schadens)*” şeklinde idi (Bu hususta bkz. **Forstmoser/Meier-Hayoz/Nobel**, § 36 N 17; Botschaft über die Revision des Aktienrechts vom 23. Februar 1983, s. 851; kanunun eski hali için bkz. **Schucany**, Art. 756.

²⁵ Bu hususta bkz. ve karşı. **Pulaşlı**, § 63 N 79; **Tekinalp**, N. 16-87; **Bauen/Bernet**, N 561; **Lehmann**, Art. 754 N 12.

²⁶ Bkz. TTK m. 555 gerekçesi.

hakkı tanınmıştır. Burada şirketin doğrudan zararı, pay sahiplerinin pay değerlerinde düşüşe, alacaklıların şirketten olan alacaklılarını alamamalarına yol açmak suretiyle onların malvarlıklarında dolaylı şekilde tezahür etmektedir²⁷. O halde yönetim kurulu üyelerinin şirket malvarlığını kötüleştiren davranışları şirket bakımından “doğrudan zarara” yol açarken, bu zarar pay sahipleri ve alacaklılar cephesinde “dolaylı zarar (Reflexschaden)” olarak yansımaları bulmaktadır²⁸.

²⁷ Bu konuda yapılan açıklamalar için bkz. ve karşı. **Pulaşlı**, § 63 N 79; **Ansay**, s. 143; **Çamoğlu**, s. 128 vd.; **Hırs**, E. E.: Ticaret hukuku Dersleri, 3. Bası, İstanbul 1948, s. 321-322; **Doğanay**, İ.: Türk Ticaret Kanunu Şerhi, Birinci Cilt-Madde 1-419, 4. Bası, İstanbul 2004, m. 309, s. 914; **Bauen/Bernet**, N 561; **Lehmann**, Art. 754 N 12; **Meier-Hayoz/Forstmoser**, § 16 N 576c.; **Binder/Vito**, Art. 756 N 1; **Amstutz/Gohari**, Art. 754 N 23; **Schucany, Emil**, Kommentar zum schweizerischen Aktienrecht, 2. Aufl., Zürich 1960, Art. 754, N 2; **Fortsmoser/Meier-Hayoz/Nobel**, § 36 N 15.

²⁸ Bu hususta bkz. **Lehmann**, Art. 754 N 12; **Meier-Hayoz/Forstmoser**, § 16 N 576c. **Çamoğlu**, “dolayısıyla zarar” ve “dolayısıyla zarar gören kişi” arasında bir ayırım yapılması gerekliliğine dikkat çekmektedir. Yazar’a göre, “[d]olayısıyla zarar, zarar verici fiilin doğrudan doğruya sonucu olan zarardan doğan ve fakat direkt zarardan daha uzak sonuçtur. Bu sonuçlar ya zaman itibariyle daha sonra doğanlar ya da araya başka olaylar girdiği için illiyet zincirinde direkt neticelere uzak sayılırlar. Dolayısıyla zarar kavramına, sorumlu şahsın fiilinin sonuçlarından mesul tutulmasının çok ağır olacağı düşüncesi ile başvurulmuş ve bu gayeye sorumlu şahsın “dolayısıyla zarardan mesul olmayacağı” formülü ile varılmak istenmiştir. Mamafih bugün dolayısıyla -doğrudan doğruya zarar ayırımı terk edilmiş ve failin fiiline uygun illiyetle bağlanabilen her türlü zarardan (doğrudan doğruya olsun, dolayısıyla olsun) sorumlu tutulacağı esası benimsenmiştir. Buna karşılık, “dolayısıyla zarar gören şahıs kavramı”, tazminat talebinin içeriği ve kapsamını belirlemek konusu ile değil, tazminat talep etmeğe yetkili şahısların sınırlandırılması sorunu ile ilgilidir. Mağdurun zararının doğrudan doğruya veya dolayısıyla olan kısımları bulunabilir. Halbuki, dolayısıyla zarar gören şahıs kavramı daima birden çok şahsın varlığını gerektirir. Yani dolayısıyla zarar gören şahsın kendisine nisbetle ikinci derecede zarar gördüğü bir doğrudan doğruya zarar gören kişi mevcuttur. Dolayısıyla zarar gören şahıs kavramı, hukuk düzeninin menfaatlerini korumağa değer gördüğü şahısların sınırını tesbit etmek amacıyla ortaya atılmıştır. Yukarıda da işaret olunduğu gibi, dolayısıyla zarar kavramı ise bir şahsın fiilinin sonuçlarından ne dereceye kadar sorumlu tutulacağını hususunun tesbitine yaramaktadır. Dolayısıyla zarar gören şahıs ve dolayısıyla zarar kavramları hakkında verilen bu izahat göz önünde tutulursa, sorumlu yönetim kurulu üyelerine karşı, “alacaklıların” ve “ortakların” açacakları davanın onların “dolayısıyla zarar gören şahıs sıfatıyla açacakları bir dava olduğu” sonucuna varılır. Yoksa burada söz konusu olan, ortak ve alacaklıların teknik anlamda dolayısıyla gördükleri bir zararın tazmini değildir” (**Çamoğlu**, s. 126-127; benzer şekilde bkz. **Helvacı**, s. 128; anonim şirketler hukukunda kullanılan doğrudan dolaylı zarar ayırımının genel sorumluluk hukukunda kullanıldığından farklı anlama gelecek şekilde anlamlandırıldığı yönünde bkz. **Gericke/Waller**, Art. 754 N 14; **Suter**, C.: Der Schaden bei der aktienrechtlichen Verantwortlichkeit, Schweizer Schriften zum Handels- und Wirtschaftsrecht- 295, Zürich/St. Gallen 2010, s. 65 vd.).

Konuya biraz daha açıklık kazandırmak adına, şirketin doğrudan zararı ile pay sahipleri ve alacaklıların dolaylı zararlarının örnekle açıklanması da mümkündür. Örneğin şirket genel kurulunda sermaye artırımı kararı alınmış ancak uygulanmamış ve sermaye artırımı kararını sebepsiz yere uygulamayan şirket, bir iş fırsatını kaçırmış ise, bu durum şirket bakımından doğrudan zarar²⁹; pay sahibinin payının değerinin düşmesi sebebi ile bu kişi bakımından ise dolaylı zarar niteliği gösterir³⁰. Bu nedenle pay sahiplerine şirketin uğradığı doğrudan zararlar sebebi ile dava açma hakkı tanınmıştır. Alacaklıların şirketin doğrudan zararları sebebi ile dava açma hakkı, ancak şirketin iflası halinde söz konusu olacaktır (TTK m. 555/1)³¹. Dolaylı zarar nedeniyle pay sahibi ve alacaklılar tarafından açılan bu davada³² tazminatın şirkete ödenmesi istenir³³. Tazminatın şirkete verilmesi talep edilmek suretiyle, şirketin malvarlığı eski durumuna getirilecek ve böylece pay sahibi ve/veya şirket alacaklısının zararı da dolaylı yoldan³⁴ telafi edilmiş olacaktır (bkz. TTK m. 555/1, 556/1)³⁵.

²⁹ Bahsi geçen örnek için bkz. **Pulaşlı**, § 63 N 81; **Helvacı**, s. 128-129; başka örnekler için ayrıca bkz. **Çamoğlu**, s. 128; **Çamoğlu (Poroy/Tekinalp)**, N 604.

³⁰ Bkz. **Helvacı**, s. 129.

³¹ 6762 sayılı eTTK'da alacaklıların dava hakkını şirketin iflası haline özgüleyen bir hüküm yoktu. Ancak öğretide alacaklıların dava hakkının fiilen yalnızca şirketin iflası halinde gündeme geleceği yönünde görüşler bulunmaktaydı (Bkz. **Tandoğan**, H.: Üçüncü Şahsın Zararının Tazmini, Ankara 1963, s. 110, dipnot 128; ayrıca bkz. **Doğanay**, m. 340, s. 1001). İsviçre öğretisinde alacaklıların dolaylı zararı hakkında yapılan açıklamalar için bkz. **Lehmann**, Art. 754 N 12; **Rihm**, T./**Känzig**, D.: Aktienrecht Kommentar Aktiengesellschaft, Rechnungslegungsrecht, VegüV, GeBüV, VASR, Hrsg: Wibmer, J., Orell F. Navigator Kommentare Zürich 2016, Art. 756 N 2; **Andreas/Vito**, Art. 756 N 6.

³² Yargıtay, “*TTK.nun 309 ve 336. maddelerinin ve yönetim kurulu üyelerinin sorumluluğuna ilişkin hükümlerin incelenmesinde görüleceği üzere, gerek şirketin zarara uğraması, gerekse pay sahipleri ve şirket alacaklılarının zarara uğraması halinde dava açma hakkı pay sahipleri ile şirket alacaklılarına tanınmıştır. Başka bir ifade ile dava tarihinde pay sahibi ve alacaklı olmayan kişilerin dava hakkı mevcut bulunmamaktadır. Davacı hisse senetlerini devretmek suretiyle pay sahipliği sıfatını kaybetmiş bulunduğu ve şirketten alacaklı olduğunu da iddia etmediğinden artık böyle bir sorumluluk davası açmaya hakkı yoktur*” şeklinde içtihat ederek dava tarihi itibarı ile bu sıfatı haiz olmayan pay sahibi ya da şirket alacaklısının söz konusu davayı açamayacağına karar vermiştir (bkz.Y.11 HD. T.23.2.1989, E. 88/4114, K.89/1057, Kazancı Bilgi Bankası; E.T: 25.02.2018); bu konuda ayrıca bkz. **Pulaşlı**, § 63 N 81; **Helvacı**, s. 129 vd.; pay sahibi bakımından bkz. **Arslanlı**, C. II-III, s. 187.

³³ Bu durum usul hukukunda davada taraf olmayan lehine tazminat istenemeyeceği kuralına istisna niteliği gösterir (Bu konuda bkz. **Çamoğlu**, s. 124; **Helvacı**, s. 125).

³⁴ Dolaylı zararın dolaylı olarak tazmin edildiği yönünde bkz. **Forstmoser/Meier-Hayoz/Noebel**, § 36 N 23.

³⁵ **Çamoğlu (Poroy/Tekinalp)**, N 604; **Pulaşlı**, § 63 N 80. TTK m. 556'da, zarara uğrayan şirketin iflası hâlinde, tazminatın şirkete ödenmesini isteme hakkının şirket alacaklılarının

Ortaklara ve şirket alacaklılarına şirketin doğrudan uğradığı zararlar nedeni ile dava açma hakkı tanınmasının yanı sıra bu kişilerin “doğrudan uğradığı” zararlar bakımından da ayrıca dava açabilecekleri kabul edilmektedir. Bu anlamda doğrudan zarardan kasıt, pay sahibi ve alacaklıların şirketin zararından bağımsız olarak yönetim kurulu üyelerinin davranışları sonucunda, bu sıfatları sebebi ile uğradıkları zarardır; burada şirketin de zarar görüp görmediğine bakılmamaktadır³⁶. Yukarıdaki örnek üzerinden gidilecek olursa, eğer pay sahibi sermaye artırım kararının uygulanacağına güvenerek rüçhan hakkını kullanmak üzere banka kredisi çekmiş ise, pay sahibinin genel kurulun söz konusu kararının sebepsiz yere uygulanmaması neticesinde oluşan zararı, kendisi bakımından doğrudan zarar teşkil eder³⁷. Alacaklıların doğrudan zararına örnek vermek gerekir ise, yönetim kurulunun şirketin mali durumu hakkında verdiği yanlış bilgilerin doğruluğuna güvenilerek bir anonim şirkete kredi açılması ve bunun neticesinde uğranılan zarar gösterilebilir³⁸. Doğrudan zararın varlığı halinde zarara uğrayan paysahibi ve alacaklı, TTK m. 553 uyarınca bağımsız dava açabilecek ve *-şirketin doğrudan zararı durumunda*

da haiz olduğu hükme bağlanmakla birlikte, pay sahiplerinin ve şirket alacaklılarının istemlerinin önce iflas idaresince ileri sürüleceği kabul edilmiştir. Eğer iflas idaresi birinci fıkrada öngörülen davayı açmazsa, her pay sahibi veya şirket alacaklısı mezkûr davayı ikame edebilir ve bu son halde elde edilen hasıla, İcra ve İflas Kanunu hükümlerine göre, önce dava açan alacaklıların alacaklarının ödenmesine tahsis olunur; bakiye, sermaye payları oranında davacı pay sahiplerine ödenir; artan iflas masasına verilir.

³⁶ Pay sahibi ve alacaklıların doğrudan zararları hakkında açıklamalar için bkz. ve karşı. **Pulaşlı**, § 63 N 72; **Çamoğlu**, s. 147 vd.; **Tekinalp**, N. 16-87; **Çamoğlu (Poroy/Tekinalp)**, N 609; **Ansay**, s. 142; **Lehmann**, Art. 754 N 13; **Fortsmoser/Meier-Hayoz/Nobel**, § 36 N 14.

³⁷ Örneklerin çoğaltılması mümkündür: Sermaye artırımında pay sahiplerinin yeni pay alma haklarının ihlal edilmesi, sermaye payına veya imtiyaz var ise bu kurallara uygun olarak pay sahibine kâr payı verilmemesi ya da kuruluş dönemi faizinin ödenmemesi, yönetim kurulunun haksız olarak hamiline pay senetlerini pay sahibine vermeyerek devri geciktirmesi, pay sahibinin kanuna aykırı olarak ıskatı, bilançodaki hatalar sebebi ile pay sahibinin gerçek bedelinin üzerinde bir ödeme yaparak pay edinmesi veya payını elden çıkarması şeklinde sıralanabilir (verilen örnekler için bkz. ve karşı. **Atan**, s. 49; **Ansay**, s. 142; **Helvacı**, s. 129; **Pulaşlı**, § 63 N 73; **von Steiger**, s. 325; **Tekinalp** N. 16-87; **Çamoğlu (Poroy/Tekinalp)**, N 609; **Çamoğlu**, s. 148; **Lehmann**, Art. 754 N 13; **Arı**, Z.: “Alacaklı veya Ortakların Anonim Şirket Yönetim Kurulu Üyelerine Karşı Doğrudan Zararlar Nedeniyle Açabilecekleri Davalarda Zamanaşımı”, Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XIV, S. 1-2 (2010), s. 176.

³⁸ Alacaklıların uğradığı zararlara başkaca örnekler vermek gerekirse, yönetim kurulunun anonim şirketin iflasını eşliğinde olduğunu alacaklılardan saklaması, tasfiye memurunun bir alacaklının defterde yazılı çekişmesiz alacağını ödemedi ve buna karşılık olarak teminat ayırmadan tasfiyeyi nihayete erdirmesi zikredilebilir (çeşitli örnekler için bkz. ve karşı. **Tekinalp** N. 16-87; **Pulaşlı**, § 63 N 74; **Çamoğlu**, s. 149).

*açılan davadan farklı olarak- hükmedilecek tazminatın kendilerine ödenmesini talep edecektir*³⁹.

2. Kenar Başlıklarının Davalı ve Davacı Sıfatının Belirlenmesine Etkisi

Mülga 6762 sayılı Kanundan farklı olarak 6102 sayılı Kanunda anonim şirketler hukuku sorumluluk hükümleri toplu bir şekilde hükme bağlanmıştır⁴⁰. TTK m. 553 hükmü, 6762 sayılı Kanunun 309. maddesinin aksine hem doğrudan hem de dolayısıyla zarara uygulanabilecek şekilde kaleme alınmış; madde metninde bu yönden herhangi bir ayırım yapılmamıştır. Buna göre TTK m. 553'te, yönetim kurulu üyelerinin kanun veya esas sözleşmeden doğan yükümlülüklerini ihlal etmeleri sebebiyle şirket, pay sahibi ve şirket alacaklılarının doğrudan zarara uğraması halinde, bu kişilere dava hakkı tanınmıştır. Nitekim TTK m. 553'ün pay sahiplerinin doğrudan doğruya uğradıkları zararlar bakımından da dava hakkını düzenlediği hem hükmün gerekçesinde⁴¹ hem de öğretide⁴² kabul edilmektedir. Dolayısıyla TTK m. 553'ün gerek şirketin gerek pay sahipleri ve alacaklıların doğrudan zararları bakımından açılacak davalarda kanuni dayanak teşkil edeceğinde şüphe yoktur. Bu türlü bir yoru-

³⁹ Bkz. **Pulaşlı**, § 63 N 75; **Çamoğlu**, s. 151; **Tandoğan**, s. 112; **Bauen/Bernet**, N 616; **Rihm/Känzig**, Art. 756 N 1; **Şener**, O. H.: Teorik ve Uygulamalı Ortaklıklar hukuku Ders Kitabı, 3. Bası, Ankara 2016, s. 421.; **Arı**, s. 172.

⁴⁰ Bu hususta bkz. **Kendigelen**, A.: Türk Ticaret Kanunu, Değişiklikler, Yenilikler, İlk Tespitler, On iki Levha Yayıncılık, İstanbul 2011, s. 394 vd.

⁴¹ TTK m. 553 gerekçesi “6762 sayılı Kanunun 309 uncu maddesinden birçok noktada farklı olan maddenin kaynağı İsv. BK m. 754 tür. Hüküm, kurucular, yönetim kurulu üyeleri, yöneticiler ve tasfiye memurları hakkında olup; denetçiler, işlem denetçileri ve özel denetçinin sorumluluğu 554 üncü maddeye tabidir. Hüküm 6762 sayılı Kanunun 309 uncu maddesinin aksine hem doğrudan hem de dolayısıyla zarara uygulanır” şeklindedir.

⁴² **Şener**, doğrudan zararların tazmini davasını kanun koyucunun TTK m. 553/1'de öngördüğünü, “verdikleri zarardan” ibaresinin, “doğrudan zararı” ifade ettiği, doğrudan zararlarla ilişkin pay sahipleri ve şirket alacaklıları tarafından açılan davalarda, tazminatın kendilerine verilmesinin isteneceğini ifade etmektedir (**Şener**, s. 421); ayrıca bkz. **Bilgili**, F./**Demirkapı**, E.: Şirketler Hukuku, 9. Basım, Bursa 2013, s. 597. Yeni Kanunun mülga 6762 sayılı kanundan farklı olarak davacı sıfatı ve talep yönünden doğrudan veya dolaylı zarar ayırımı yapmadığını ifade etmekle birlikte, **Bahtiyar**, 553'te geçen “hem şirkete, hem pay sahiplerine hem de şirket alacaklılarına karşı verdikleri zarardan sorumludurlar” denilmesi ve 555'te şirketin zararının tazmininden söz edilmesi karşısında, yalnızca şirketin değil, doğrudan pay sahiplerinin ve şirket alacaklılarının zarara uğrama olasılığının da gözetildiği sonucuna varmaktadır (**Bahtiyar**, M.: Ortaklıklar Hukuku, 11. Bası, İstanbul 2016, s. 392); **Tekinalp**, yönetim kurulu üyelerinin, kanundan yahut esas sözleşmeden doğan yükümlülüklerini ihlal etmeleri dolayısıyla anonim şirket, pay sahibi ve ortaklık alacaklılarının doğrudan zarara uğrayabilecekleri, doğrudan zararın tazmini davasının TTK'nın 553/1. maddesinde öngörüldüğü ifadelerine yer vermektedir (**Tekinalp**, N 16-85, 86); ayrıca bkz. **Arı**, s. 194.

mu şirketin doğrudan zararları bakımından açılacak davalarda uygulanacak esasların ayrı başlık altında m. 555-561’de düzenlenmiş olması da desteklemektedir⁴³.

C. KENAR BAŞLIKLARININ TESELSÜL, İBRA, ZAMANAŞIMI VE YETKİLİ MAHKEME HÜKÜMLERİNİN UYGULANMASI BAKIMINDAN ETKİSİ

1. Sorumluluk Davasına İlişkin Özel Düzenlemeler

Türk Ticaret Kanunu “*Şirketin zararı*” başlığı altında sorumluluk davasına özgü ve genel hükümlerden bazı noktalarda ayrılan bir dizi düzenleme içermektedir. İlk iki düzenleme, şirketin doğrudan zararına ilişkin olarak açılan davalarda, pay sahibi ve alacaklıların davacı sıfatına ilişkin esasları hükme bağlayan m. 555 ve 556. hükümleridir⁴⁴. TTK m. 557’de birden çok kişinin aynı zararı tazminle yükümlü olmaları hâlinde, sorumlular arasında teselsüle ilişkin esasları düzenlenmiştir. Kanunun 558 ve 559. maddelerinde ibraya ilişkin düzenlemelere yer verilmiştir. Ayrıca Kanunun 560. maddesinde, “*Sorumlu olanlara karşı tazminat istemek hakkı, davacının zararı ve sorumluyu öğrendiği tarihten itibaren iki ve her hâlde zararı doğuran fiilin meydana geldiği günden itibaren beş yıl geçmekle zamanaşımına uğrar. Şu kadar ki, bu fiil cezaı gerektirip, Türk Ceza Kanununa göre daha uzun dava zamanaşımına tabi bulunuyorsa, tazminat davasına da bu zamanaşımı uygulanır*” denilmekle sorumluluk davaları bakımından özel zamanaşımı süresi öngörülmüş; 561. maddesinde ise, “*Sorumlular aleyhinde şirketin merkezinin bulunduğu yer asliye ticaret mahkemesinde dava açılabilir*” denilerek genel hükümlerin dışında ayrıca şirketin merkezinin bulunduğu yer mahkemesi de yetkili mahkemeler arasına dâhil edilmiştir⁴⁵.

⁴³ Bkz. **Bahtiyar**, s. 392.

⁴⁴ Pay sahiplerine dolaylı zararları dolayısıyla dava açma hakkı vermenin genel hükümlere istisna teşkil ettiği hakkında bkz. **Göktürk**, K.: Banka Yönetici ve Ortaklarının Hukuki Sorumluluğu, Özellikle Şahsi İflas Kapsamında Sorumluluk, Adalet Yayinevi, Ankara 2013, s. 155; İsviçre hukuku bakımından yapılan açıklamalar için bkz. **Forstmoser/Meier-Hayoz/Nobel**, § 36 N 15.

⁴⁵ TTK m. 561’de hükme bağlanan yetki kesin yetki değildir. Y. 11. HD. E. 2013/11633, K. 2013/16010, T. 18.9.2013 künyeli kararı da bu yöndedir: “*Dava, 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu’nun 553. maddesi hükmü uyarınca şirket alacaklısı olan davacı şirketin, dava dışı borçlu şirket yöneticisine karşı açtığı sorumluluk davasıdır. Bu davalarda, T.T.K.nın 561. maddesine göre şirket merkezinin bulunduğu yer mahkemesi de yetkili ise de, anılan maddede “... dava açılabilir” denmekte olup, bu da düzenlenen yetkinin kesin yetki olmadığını göstermektedir. Burada, seçilmiş yetki söz konusudur*”; eTTK m. 309/3 ile karşılaştırmalı olarak sonuç itibarıyla benzer şekilde bkz. **Kendigelen**, s. 410; **Çamoğlu (Poroy/Tekinalp)**,

Aşağıda “*şirketin zararı*” başlığı altında düzenlenen bu hükümlerin, pay sahibi ve alacaklıların doğrudan uğradıkları zararlar sebebi ile TTK m. 553 kapsamında açacağı davalarda da uygulanıp uygulanmayacağı meselesi hakkında öğreti görüşlerine ve kanunun gerekçesinde yer alan ifadelere yer verilecektir. Daha sonra 6762 sayılı eTTK, İsviçre Borçlar Kanunu (“*OR*”) uygulaması da gözetilerek 6102 sayılı TTK bakımından geçerli olacak uygulama esaslarına yer verilecektir.

2. Öğreti Görüşleri

Meri 6102 sayılı Kanun hükümleri çerçevesinde hazırlanan eserlerde yönetim kurulu üyelerinin sorumluluğuna ilişkin TTK m. 555-561 hükümlerinin uygulama alanı, bazı yazarlarca bu hükümlerin kenar başlığı olan “*şirketin zararı*” kavramını aşacak şekilde şirket zararı dışında, pay sahipleri ve alacaklıların doğrudan zararlarını da kapsar mahiyette yorumlanmaktadır:

Çamoğlu, “*doğrudan doğruya uğranılan zararlar nedeniyle açılan davalarda ortaklar ve alacaklılar, tazminatın kendilerine verilmesini isteyebilirler. Dava genel şartlar açısından TK. m. 553 vd.’daki kurallara tâbidir*⁴⁶ demektedir.

Pulaşlı, “*Doğrudan zarar (direkter oder unmittelbarer Schaden) halinde, TTK m. 554 hükmü uyarınca, ilke olarak her pay sahibi, diğer pay sahipleri ve şirketin dava hakkından bağımsız olarak bireysel dava hakkına sahiptir. Ancak tazminatın şirkete değil, doğrudan kendilerine ödenmesini talep edebilirler... Dava kural olarak (818 sayılı BK m. 41) 6098 sayılı TBK m. 49 vd. genel hükümlere dayanır. Ancak anonim şirketler hukukundaki zamanaşımına (İsvBK m. 760, TTK m. 560) ve yetkili mahkemeye (İsvBK m. 761, TTK m. 561) ilişkin özel hükümlerin göz önüne alınması gerekir*⁴⁷ ifadelerine yer vermektedir⁴⁸.

Akdağ Güney, “*Yönetim kurulu üyelerine karşı açılacak sorumluluk da-*

N 611b; ayrıca bkz. TTK m. 561 gerekçesi.

⁴⁶ **Çamoğlu (Poroy/Tekinalp)**, N 610.

⁴⁷ **Pulaşlı**, § 66 N 71-73. Bununla birlikte Yazar eserinin bir başka yerinde “*Yasada, daha önce sıkça yanlış anlaşılan “dolaylı zarar” kavramı artık kullanılmamakta ve anonim şirketler hukukunda özel düzenlemenin sadece tüzel kişi olarak şirketin verdiği zarar hallerinde uygulanacak olan «şirketin zararı» kenar başlığında açıklanmaktadır*” demektedir (**Pulaşlı**, § 63 N 71).

⁴⁸ Bazı yazarlar ise, doğrudan ve dolaylı zararlar bakımından herhangi bir ayırım yapmamıştır (bkz. **Bilgili/Demirkapı**, s. 605).

vaları açısından TTK m. 560 genel hüküm niteliği taşımaktadır. Anılan maddede öngörülen zamanaşımı süreleri, esas itibarıyla yönetim kurulu üyelerinin TTK m. 553 vd. gereği sorumlu oldukları halleri kapsar” demektir⁴⁹.

Arı, “Yeni TTK m. 553’ün gerekçesinde belirtildiği gibi Yeni TTK m. 560’da, TTK m. 309’da olduğu gibi dolaylı zarar ibaresine yer verilmemiş olması ve gerekçede de açıkça doğrudan zararların da bu kapsamda olduğunu ifade edilmesi tartışmaları sona erdirecek niteliktedir. ... Zamanaşımı sürelerine ilişkin yukarıda varılan sonuçların yeni TTK açısından yeniden ele alındığında farklılık ortaklar açısından söz konusu olabilir. Diğer bir ifade ile mevcut Kanunun da yer alan dolaylı ibaresinin kaldırılması ile birlikte ortakların uğradıkları doğrudan zararlar bakımından da Yeni TTK m. 560’da yer alan iki ve beş yıllık zamanaşımı süreleri uygulanır. Mevcut kanunda dolaylı zararlarda zaten TTK m. 309 uygulandığı için bir değişiklik olmayacaktır. Alacaklılar açısından bizim ulaştığımız sonuçlarda bir değişiklik söz konusu değildir⁵⁰” demekle pay sahipleri tarafından açılan davalarda TTK m. 560’ın uygulanacağını kabul etmektedir.

Kendigelen ise, “II. Şirketin Zararı” üst başlığı altında yaptığı açıklamada “Yukarıda da belirtildiği üzere, bu üst başlık altında şirketin uğradığı zararın tazminine, bu amaçla açılacak tazminat davasına yönelik ayrıntılar ve özellikle ibra hükme bağlanmıştır” demekle bu başlık altında yer alan hükümlerin sistematik açıdan pay sahipleri ve alacaklıların doğrudan doğruya açacakları davalarda uygulanmayacağı zehabını uyandıracak niteliktedir⁵¹.

3. Kanunun Gerekçesi

Yönetim kurulu üyelerinin sorumluluğuna ilişkin TTK m. 553 gerekçesine bakıldığında, pay sahibi ve alacaklıların doğrudan uğradığı zararlar için açacakları davada, TTK m. 555 vd. hükümlerinde yer alan esasların uygulanacağı yorumunu haklı gösterecek açıklamaların yer aldığı görülmektedir. Nitekim TTK m. 553’ün gerekçesinde hükmün “6762 sayılı Kanunun 309 uncu maddesinin aksine hem doğrudan hem de dolayısıyla zarara uygulanacağı”

⁴⁹ Akdağ Güney, s. 457.

⁵⁰ Arı, s. 195. Arı, alacaklıların açtığı doğrudan zarar davalarında, şirketler hukuku ile ilgili uğradıkları doğrudan zararlar bakımından m. 309’da belirlenen zamanaşımı sürelerinin, şirketler hukuku bağlamında alacaklıları koruyan düzenlemeler kapsamında olmayan zararlar bakımından 818 sayılı Borçlar Kanunu m. 60’ta yer alan zamanaşımı sürelerinin uygulanacağı fikrindedir (Bkz. Arı, s. 187).

⁵¹ Kendigelen, s. 403.

ifade edildikten sonra, devamında “*ikinci fıkra, 6762 sayılı Kanunun 309 uncu maddesine uygun olarak dava hakkını şirkete, pay sahibine ve şirket alacaklısına tanımıştır. Aktif dava ehliyetine sahip kişilerin bu yetkilerini kullanabilme şartları Tasarının 555 ve 556 ncı maddelerinde yer almaktadır*” ifadesi ile 555. maddeye gönderme yapmıştır.

TTK m. 555’in gerekçesinde “*Birinci fıkrada (gene 6762 sayılı Kanunun 309 uncu maddesinin aksine) doğrudan ve dolaylı zarar ayrımı yapılmamıştır. Şirket doğrudan zararının varlığında tazminat davasını ikame edebilir; çünkü şirketin 553 ve devamındaki hükümler çerçevesinde dolayısıyla zarara uğraması olanağı yoktur. Pay sahibi ise hem doğrudan hem de dolayısıyla zararının varlığında bunun tazminini isteyebilir. Pay sahibi dolayısıyla zarara uğradığı takdirde, tazminatın şirkete verilmesi suretiyle payındaki değer düşüklüğünü gidermek amacıyla dava açabilir*” şeklindedir. Alacaklı ise dolayısıyla zararını bu madde çerçevesinde isteyemeyecek, ancak m. 556 çerçevesinde iflas halinde gündeme getirebilecektir. TTK m. 555’in gerekçesinde yer alan özellikle “*Birinci fıkrada (gene 6762 sayılı Kanunun 309 uncu maddesinin aksine) doğrudan ve dolaylı zarar ayrımı yapılmamıştır... Pay sahibi ise hem doğrudan hem de dolayısıyla zararının varlığında bunun tazminini isteyebilir*” ifadeleri pay sahiplerinin ve alacaklıların açacakları doğrudan zararlar bakımından TTK m. 555 vd.’daki hükümlerinin uygulanacağı yorumuna zemin hazırlamaktadır.

4. Değerlendirmeler

a. Mülga 6762 sayılı Kanun Bakımından Değerlendirmeler

Mülga 6762 sayılı Kanunun 309. maddesinde “*Şirketin 305, 306, 307 ve 308 inci maddelerde yazılı fiillerle ızzar edilmesi halinde, bundan, dolayısıyla zarar gören pay sahipleri ve şirket alacaklılarının dava hakları vardır*” düzenlemesi yer almakta idi. Bu hükmün yanısıra Kanunun 336. maddesinde ayrıca “*.. aşağıda yazılı hallerde gerek şirkete gerek münferit pay sahiplerine ve şirket alacaklılarına karşı müteselsilen mesuldürler*” hükmüne yer verilerek pay sahibi ve alacaklılara ayrı bir hükümle dava hakkı tanınmıştı. eTTK m. 309’da açıkça «*dolayısıyla zarar gören pay sahipleri ve şirket alacaklıları*» denilmesi sebebi ile, 336. maddede pay sahipleri ve alacaklıların «*doğrudan doğruya uğradıkları zararlar*» bakımından yönetim kurulu üyelerinin sorumluluğunu düzenlediği şeklinde bir yorum yapılması gündeme gelmekte idi⁵².

⁵² Nitekim Mimaroglu, 6762 sayılı 309 ve 336. maddeler arasındaki ilişki hakkında, “*340 inci madde, 309 uncu maddeye atıf yapmak suretiyle, şirketin pay sahipleri ve alacaklılar ba-*

Pay sahiplerinin şirketin doğrudan uğradığı zararlar dışında kendilerinin doğrudan doğruya uğramış oldukları zararlar ile ilgili olarak açacakları davalarda, dava hakkının eTTK m. 336 kapsamında mütalaa edilmesi halinde, eTTK m. 340'da yer alan “336 ve 337 nci maddelerin hükümleri gereğince idare meclisi azalarına yükletilen mesuliyet hakkında 309 uncu madde hükmü de tatbik olunur” düzenlemesi sebebiyle, pay sahiplerinin doğrudan doğruya uğradıkları zararlar sebebi ile şirkete karşı açacakları davalarda, TTK m. 309'da ifadesini bulan “Mesul olan kimselerin cümlesi aleyhinde şirket merkezinin bulunduğu yer mahkemesinde dava açılabilir. Mesul olan kimselere karşı tazminat istemek hakkı davacının zararı ve mesul olan kimseyi öğrendiği tarihten itibaren iki yıl ve her halde zararı doğuran fiilin vukuu tarihinden itibaren beş yıl geçmekle müruruzamana uğrar. Şu kadar ki; bu fiil cezayı müstelzim olup Ceza Kanununa göre müddeti daha uzun müruruzamana tabi bulunuyorsa tazminat davasına da o müruruzaman tatbik olunur” şeklindeki özel düzenlemenin ve yetkili mahkemeye ilişkin hükmün, pay sahipleri ve alacaklılar tarafından açılan ve doğrudan zarar taleplerine dayanan davalar bakımından da uygulanmasına imkân sağlayabilirdi. Nitekim öğretide de bu yönde görüşler bulunmaktadır⁵³.

kımından, 336 ncı maddenin tanıdığı davaya ek bir dava hakkı tanımıştır. Bu iki maddede tanıma davalar mahiyetleri itibarıyla de farklı oldukları için, 309 uncu maddenin pay sahipleri ve şirket alacaklılarına ek bir dava hakkı tanımış olduğunu kabule meylediyoruz. Şöyle ki: aa) Ticaret Kanunu'nun 309 uncu maddesinde bahis konusu edilen davada, dava hakkı, yalnız, dolayısıyla zarar gören pay sahipleri ve şirket alacaklılarına aittir; dolayısıyla zarar görmeyen pay sahiplerinin böyle bir dava hakkı yoktur. Bundan başka, 309 uncu madde uyarınca açılacak davada hükmolunan tazminat, davacılara değil şirkete verilir. bb) Oysa, 336 ncı madde ve Ticaret Kanunu'nun belirttiği diğer hallerde, şirket adına yapılan muamele ve işlenen fiillerden idare meclisi azalarının şahsen mes'ul olabilmeleri için kusurlu bir hareketin kendilerine isnat edilmesi ve bu kusurlu hareket sonunda bir zarar veya ziyanın doğmuş olması şarttır...Ancak, 336 ncı madde ve kanunun anonim şirket azaları için mes'uliyet halleri olarak öngördüğü diğer hallerde, pay sahibi veya alacaklı doğrudan doğruya zarar görmüşse, kendisine ait olan bu zararın, gene kendisine tazminini isteyebilir. 336 ncı madde bu hususu yasaklayan bir esas kapsamamaktadır. Fakat, şirketin zarar görmüş olması dolayısıyla, pay sahibi ve alacaklıların 336 ncı madde uyarınca açacağı davada hükmolunacak tazminatın şirkete ödeneceği şüphesizdir” ifadelerine yer vermekte idi (Mimaroglu, K.: Anonim Şirketlerde İdare Meclisi Azalarının Hukuki Mes'uliyeti, Ankara 1967, s. 115-116; ayrıca bkz. Tandoğan, s. 112; Çamoğlu, 147; Ansay, s. 147; Arı, s. 177.

⁵³ Helvacı, pay sahipleri ve alacaklıların dava hakkının kaynağının TTK m. 336 olduğunu, bu nedenle bu maddelerde düzenlenen ispat yükünün yer değiştirmesi, zamanaşımı, yetkili mahkeme gibi davacılar lehine düzenlenen kuralların bu davalarda da geçerli olacağını ifade etmektedir (Helvacı, s. 151; zamanaşımı bakımından Ansay, s. 147; ayrıca zamanaşımının uygulanması bakımından bkz. Helvacı, s. 147, dipnot 481 ve 482'de zikredilen aynı yönde ve aksi yönde fikre sahip olan yazarlar. Arı, pay sahiplerinin doğrudan zararları sebebi ile açacakları davalarda 818 sayılı Borçlar Kanunu m. 126/4 hükmünün uygulanacağı, alacaklıların açtığı doğrudan zarar davalarında, şirketler hukuku ile ilgili uğradıkları doğrudan za-

b. İsviçre Borçlar Kanunu Bakımından Değerlendirmeler

Anonim ortaklığın kuruluş, yönetim, denetim ve tasfiye işlemlerinden doğan sorumluluklara ilişkin İsviçre Borçlar Kanunu'ndaki ("OR") Art. 752-760 hükümleri ayrı ve toplu olarak bir bölümde düzenlenmiştir. TTK'nın sorumluluk hükümleri, İsviçre Borçlar Kanunu'nun anonim şirketlerle ilgili altıncı kısmında yer alan Art. 752-760 hükümlerinden mühlhemdir. Türk Ticaret Kanunu'nda sorumluluk davalarında yetkili mahkemeyi düzenleyen 561. maddesine karşılık, OR Art. 761'de hükme bağlanan yetkili mahkemeye ilişkin düzenleme, 2001'de yürürlükten kalkmış, İsviçre Medeni Usul Kanunu (*Schweizerische Zivilprozessordnung*) Art. 40'ta hükme bağlanmıştır⁵⁴. Ayrıca Türk Ticaret Kanunu ve İsviçre Borçlar Kanunu arasında sorumluluk hükümleri bakımından sistematik açıdan da farklılıklar bulunmaktadır.

İsviçre Borçlar Kanunu sorumluluk düzenlemeleri, "*Verantwortlichkeit*" üst başlığı altında, "*A) Haftung*" ve onun alt başlıkları "*I...II. III. Haftung für Verwaltung, Geschäftsführung und Liquidation* (Art. 754)", "*B) Schaden der Gesellschaft*" ve onun alt başlıkları "*I. Ansprüche ausser Konkurs* (Art. 756) *II. Ansprüche im Konkurs* (Art. 757)" "*II. Wirkung des Entlastungsbeschlusses* (Art. 758), "*C) Solidarität und Rückgriff*" ve "*D) Verjährung*" şeklinde sıralanmıştır. OR Art. 754'te yönetim kurulu üyelerinin yükümlülüğe aykırı davranışları sebebi ile pay sahibi, alacaklılar ve şirkete karşı sorumlu olacakları esası kabul edilmiştir. Pay sahibi ve alacaklıların dolaylı zararlar sebebi ile açacağı davalar ise OR Art. 756 ve 757'da hükme bağlanmıştır. Hal böyle olunca "*D) Verjährung*" şeklindeki zamanaşımına ilişkin Art. 760 hükmü, pay sahiplerinin ve alacaklıların Art. 754, 756, 757 kapsamında ikame ettikleri hem doğrudan hem de dolaylı zararlar bakımından açılan tüm davaları kapsayacak şekilde yorumlanabilir⁵⁵.

rarlar bakımından m. 309'da belirlenen zamanaşımı sürelerinin, şirketler hukuku bağlamında alacaklıları koruyan düzenlemeler kapsamında olmayan zararlar bakımından 818 sayılı Borçlar Kanunu m. 60'ta yer alan zamanaşımı sürelerinin uygulanacağı fikrindedir (Bkz. Art, s. 187).

⁵⁴ Yetkili mahkemeye ilişkin düzenleme önceleri *Bundesgesetz vom 24. März 2000 über den Gerichtsstand in Zivilsachen* m. 29'da hükme bağlanmışken; daha sonra bu kanunu yürürlükten kaldıran "*Schweizerische Zivilprozessordnung* m. 40'ta karşılığını bulmuştur. Bkz. <https://www.admin.ch/opc/de/classified-compilation/20000741/index.html>.; Bu hususta ayrıca bkz. **Gericke, D./Waller, S.**: Basler Kommentar Obligationen II, Art. 530-964 OR (Art. 1-6 SchlT AG, Art. 1-11 ÜBest GmbH), Hrsg: Honsell, Heinrich Vogt, Nedim Peter Watter, RolfHelbing & Lichtenhahn, 5. Aufl. 2016, Vorbemerkungen Art. 754-761, N 2.

⁵⁵ Kanun sistematigi için çalışmanın sonunda yer alan "*Tablo I*"e bakınız.

Görüldüğü üzere, İsviçre hukukunda kenar başlıklarını metne dahil kabul etme yönündeki anlayış açısından değerlendirme yapıldığında pay sahiplerinin ve alacaklıların doğrudan doğruya uğradıkları zararlar sebebi ile açacakları davalarda, „*şirketin zararı*“ başlığı altında düzenlenen „*I. Ansprüche ausser Konkurs (Art. 756) II. Ansprüche im Konkurs (Art. 757)*“ şeklindeki iki hüküm uygulanmamaktadır. Zira kenar başlığı bakımından değerlendirme yapıldığında bu iki hükmün pay sahibi ve alacaklıların dolaylı zararlarına dayalı olarak açılan davalarda esas alınacağı açıkça görülmektedir. Nitekim *Forstmoser/Meier-Hayoz/Nobel*, pay sahiplerinin doğrudan zararları sebebi ile açılacak davalarda, Art. 756, 757 ve ibraya ilişkin Art. 758 hükümlerinin uygulanmayacağını ifade etmektedir⁵⁶. Buna karşılık „*Şirketin zararı*“ ile aynı düzey başlıkta yer alan zamanaşımı, teselsül ve yetkili mahkemeye ilişkin OR Art. 756-761 hükümlerinin ise pay sahipleri tarafından açılacak doğrudan zararın tazmini davalarında uygulanacağını belirtmektedir⁵⁷. Esasen İsviçre öğretisinde de genel eğilim OR Art. 760'ta hükme bağlanan özel zamanaşımı süresini hem doğrudan hem de dolaylı zararlar sebebi ile açılan davalarda uygulamak yönündedir⁵⁸. İlgili bölümdeki madde kenar başlıkları da söz konusu söz konusu genel eğilim ile uyum içindedir.

c. Meri 6102 sayılı Kanun Bakımından Değerlendirmeler

İsviçre Borçlar Kanunu Art.754 hükmünün kaynaklık ettiği TTK m. 553, doğrudan ve dolayısıyla zararlar bakımından herhangi bir ayırım yapılmaksızın kaleme alınmıştır, ayrıca keyfiyet madde gerekçesinde de izhar edilmiştir. Dolayısıyla TTK m. 553'ün pay sahipleri ve alacaklıların doğrudan doğruya uğradıkları zararlar sebebi ile açacakları davaları da kapsadığında kuşku yoktur. Ancak pay sahiplerinin doğrudan doğruya uğradığı zararlar bakımından m. 555-561 hükümlerinin uygulanmasına, bu maddelerin „*B)Şirket Zararı*“ şeklindeki ana kenar başlığının bulunuyor olmasının engel teşkil edeceği kanaatindeyiz. Çünkü Türk Ticaret Kanunu m. 1534 hükmüne göre, kenar başlıkları madde metnine dâhildir ve hükmün uygulama alanının tespitinde

⁵⁶ Bkz. *Forstmoser/Meier-Hayoz/Nobel*, § 36 N 16.

⁵⁷ Bkz. *Forstmoser/Meier-Hayoz/Nobel*, § 36 N 16.

⁵⁸ İsviçre hukuku bakımından yapılan değerlendirmeler için bkz. *Forstmoser/Meier-Hayoz/Nobel*, § 36 N 21; *Bauen/Bernet*, N 616; *Lehmann*, P.: Kurzkomentar Obligationenrecht, Art. 1-1186 OR, Hrsg: Honsell, Heinrich, Helbing Lichtenhahn Verlag, Basel 2014, Art. 760 N 1; *Amstutz/Gohari*, Art. 760 N 3; *Torre*, L. D.: Präjudizienbuch OR, Die Rechtsprechung des Bundesgerichts (1875-2015), Hrsg: Peter G., Viktor A., Hubert S., Schulthess Juristische Medien AG, Zürich 2016, Art. 760 N 1; *Rihm/Känzig*, Art. 760 N 4; *Schucany*, Art. 760 N 1.

maddenin kenar başlığı ile madde metninin aynı düzeyde hukuki bağlayıcılığa sahip olduğu hususunda şüphe yoktur. Gerekçede aksi yorumlara mahal verecek kimi ifadeler bulunsa da, Kanun koyucunun kenar başlığındaki bu tercihi, TTK m. 555-561 hükümlerinin uygulama alanını yalnızca pay sahibi ve alacaklıların dolaylı zararları sebebi ile uğradıkları zararlara özgülediği sonucunu doğurmaktadır. Zira uygulanacak olan öncelikle kanunun açık lafzıdır. Kanun koyucunun amacı saptanırken de öncelikle bu lafızdan hareket edilmedir. Bu nedenle de pay sahibi ve alacaklıların doğrudan doğruya uğradıkları zararlar sebebi ile açtıkları davalarda, TTK m. 560'daki özel zamanaşımı süresinin uygulanma imkânının bulunmadığını söylemek aşırı ve mesnetsiz bir yorum olmayacak, bilakis varılması gereken bir kanaat olarak uygulayıcıları karşılayacaktır.

“*Şirket zararı*” kenar başlığından hareketle varılan mezkûr sonuç çerçevesinde, pay sahipleri ve alacaklılar bakımından açılan davalarda zamanaşımı süresi bakımından genel hükümlerin uygulanması gereğini belirtmek kaçınılmaz bir tespittir. TTK m. 553 vd.'da düzenlenmeyen hususlarda hangi hükümlerin uygulama alanı bulacağı, pay sahibi ve alacaklılar tarafından bu madde hükmü çerçevesinde açılan davanın hukuki dayanağına göre belirlenir. Pay sahibi ve alacaklıların -yukarıda zikredilen- doğrudan doğruya zararlar sebebi ile açacakları davalarda, şirket ile yönetim kurulu üyeleri arasındaki akde dayanıp dayanamayacakları meselesi tartışmalı olup, kimi yazarlar davanın haksız fiile dayandığı görüşündedir. Ancak bir diğer görüş, bu davanın sözleşmesel nitelikte olduğu yönündedir⁵⁹. Öncelikle belirtmek gerekir ki; pay sahibi tarafından doğrudan doğruya açılacak davalarda, -TTK m. 555'in kenar başlığı “*şirketin zararı*” olarak tercih edildiği için- zamanaşımı Türk Borçlar Kanunu (TBK) m. 147/4'e göre belirlenecektir. TTK m. 147/4'te “*Bir ortaklıkta, ortaklık sözleşmesinden doğan ve ortakların birbirleri veya kendileri ile ortaklık arasındaki; bir ortaklığın müdürleri, temsilcileri, denetçileri ile ortaklık veya ortaklar arasındaki alacaklar*” için alacağın muaccel olduğu tarihten itibaren 5 yıllık zamanaşımı süresi öngörülmüştür. Alacaklıların doğrudan doğruya uğradığı zararlar sebebi ile TTK m. 553 kapsamında açacağı davalarda ise, kabul edilen dava sebebine göre, ya TBK m. 72 gereği 2-10 yıllık zamanaşımı süresi ya da TBK m. 146 gereği 10 yıllık zamanaşımı süresi uygulanacaktır.

⁵⁹ Çalışma konumuzun kapsamı dışında olan bu husus hakkında ilgili farklı görüşler ve tartışmalar için bkz. **Çamoğlu**, s. 152.

Bilindiği üzere, TTK m. 557 hükmü ile sorumlular arasında farklılaştırılmış teselsül esası kabul edilmiştir⁶⁰. Kenar başlıklarının metne dâhil kabul edilmesi sebebi ile pay sahipleri ve alacaklılar tarafından açılacak doğrudan zarara dayanan davalarda, sorumlular arasında mutlak teselsül hükümleri uygulanacaktır. Aynı şekilde yetkili mahkemenin de TTK m. 561’de yer alan “*Sorumlular aleyhinde şirketin merkezinin bulunduğu yer asliye ticaret mahkemesinde dava açılabilir*” düzenlemesine göre değil; 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu’na göre belirlenmesi gerekir. Son olarak yine şirketin zararı başlığı altında düzenlenen ibraya ilişkin TTK m. 558 ve 559 hükümlerinin de uygulanmasına olanak yoktur; ancak belirtmek gerekir ki şirket genel kurulunun, sorumluluktan ibraya ilişkin kararının pay sahibi ve alacaklılar bakımından açılan doğrudan doğruya zarara ilişkin taleplerini engellemeyeceği gerek 6762 sayılı Kanun döneminde⁶¹ gerek 6102 sayılı Kanun döneminde⁶² yaygın bir şekilde kabul edilen bir kanaattir.

IV. SONUÇ

Türk Kanunlarında madde numaralarının yanısıra aynı zamanda her bir maddenin kenar başlığının bulunması, ayrıca konu itibarıyla birliktelik arz eden hükümlerin ortak başlıkları altında yer alması mutlak bir uygulamadır. Kanun hükümlerinin kitap, kısım, bölüm şeklinde ayrımlara tâbi tutulması, daha sonra orta başlık ve kenar başlıklar altında yer alması kanunun uygulanması bakımından kolaylık sağlamaktadır. Ancak özellikle kenar başlıkları bazı kanunlar bakımından uygulama kolaylığının ötesinde, kanun hükmünün kapsam ve sınırlarının belirlenmesinde de kanun metni ile aynı derece bağlayıcı bir işlev görmektedir. Bu durum kenar başlıklarının kanun metnine dâhil edilmesi halinde söz konusu olur. Türk Ticaret Kanunu, kenar başlıkları m. 1534 hükmü ile metne dâhil edilmiş bir kanundur ve bu hususun kanun hükümlerinin uygulama kapsamının belirlenmesinde dikkate alınması zaruri vardır. Anonim şirketler hukuku sorumluluk hükümleri incelendiğinde, madde metinleri kadar bağlayıcı olan kenar başlıklarının, pay sahiplerinin ve alacaklıların doğrudan zararlarına ilişkin olarak açacakları davalarda uygula-

⁶⁰ Bu hususta bkz. **Göktürk, K./Can, M. Ç.:** “*Farklılaştırılmış Teselsülün - Özellikle - Dış İlişki Bakımından Anlamı ve Bankacılık Kanununun Şahsi İflas Sorumluluğu İle Karşılaştırılması*”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 2, Sayı 2, s. 247 vd.

⁶¹ **Atan**, s. 66; **Helvacı**, s. 146 ve orada adı geçen yazarlar; **Ansay**, 151; **Çamoğlu (Poroy/Tekinalp)**, 8. Bası, N 621; **Arı**, s. 191.

⁶² **Şener**, s. 428-434; **Bilgili/Demirkapı**, s. 604; **Çamoğlu (Poroy/Tekinalp)**, N 619; **Pulaşlı**, § 66 N 138.

nacak olması zamanaşımı, yetkili mahkeme ve teselsül hükümlerinde değişikliğe yol açacak bir mahiyet arz etmektedir.

Türk Ticaret Kanunu'nun "*Hukuki Sorumluluk*" başlığı altında yer alan düzenlemeler "*A) Sorumluluk Halleri*" ve "*B) Şirketin Zararı*" şeklinde iki ana başlık altında düzenlenmiştir. "*Sorumluluk Halleri*" başlığı altında düzenlenen hükümler, belgelerin ve beyanların kanuna aykırı olması (TTK m. 549), sermaye hakkında yanlış beyanlar ve ödeme yetersizliğinin bilinmesi (TTK m. 550), değer biçilmesinde yolsuzluk (TTK m. 551), halktan para toplamak (TTK m. 552) ve kurucuların, yönetim kurulu üyelerinin, yöneticilerin ve tasfiye memurlarının sorumluluğundan (TTK m. 553) müteşekkildir. "*Şirketin zararı*" ana başlığı altında hükme bağlanan TTK m. 555 ve 561 hükümlerinde ise, pay sahibi ve alacaklıların şirketin doğrudan uğradığı zararlar sebebi ile açacakları davalara ilişkin esaslar olarak; sorumlular arasında teselsül ve başvuru (TTK m. 557), ibranın sorumluluk davasına etkisi, kuruluş ve sermaye artırımında ibra (TTK m. 558-559), zamanaşımı (TTK m. 560) ve son olarak yetkili mahkeme (TTK m. 561) düzenlenmiştir.

Sorumluluk davaları bakımından temel bir ayırım *«doğrudan ve dolaylı zarar»* ayırımıdır. Yönetim kurulu üyelerinin davranışları ile şirket, pay sahipleri ve alacaklılar doğrudan zarar görebilir. Bu durumda ilgililerin yönetim kurulu üyelerine karşı sorumluluk davası açması mümkündür. Şirketin doğrudan uğradığı zararlar sebebi ile pay sahipleri ve alacaklılar da dolaylı zarara uğrarlar. Bu hallerde de pay sahibi ve alacaklılara farklı esaslarda da olsa dava hakkı tanınmıştır. Hal böyle olunca pay sahibi ve alacaklılar bakımından 1) kendilerinin doğrudan uğradıkları zararlar sebebi ile, 2) şirketin zararı sebebi ile uğradıkları dolaylı zararların tazmini için açacakları davalar olmak üzere iki türlü dava imkanı ortaya çıkmaktadır. Kanununun 555-561. maddelerinin ortak başlığı "*şirketin zararı*" olduğu için, bu hükümler ancak ikinci ihtimalde uygulanabilecek, pay sahibi ve alacaklılar bakımından kendilerinin doğrudan uğradıkları zararlar sebebi ile açılan davalarda ise genel hükümler uygulama alanı bulacaktır.

Pay sahibi ve alacaklılar bakımından kendilerinin doğrudan uğradıkları zararlar sebebi ile açılan davalarda, Türk Ticaret Kanunu 555-561 madde hükümlerinin uygulanamayacağı kabul edildiğinde, bu sefer de özellikle başta zamanaşımı olmak üzere, teselsül, ibra ve yetkili mahkeme bakımından hangi esasların uygulanması gerektiği meselesi gündeme gelir. Pay sahipleri ve alacaklılar bakımından TTK m. 553 kapsamında ikame edilen doğrudan zararın tazmini talepli davalarda zamanaşımı süresi bakımından genel hükümlerin

uygulanması gerekir. Buna göre, pay sahibi tarafından açılacak davalarda, zamanaşımı Türk Borçlar Kanunu m. 147/4'e göre belirlenecektir. Alacaklıların doğrudan uğradığı zararlar sebebi ile açılacak davalarda, duruma göre ya Türk Borçlar Kanunu m. 72'de öngörülen zamanaşımı süreleri ya da aynı Kanun'un 146. madde hükmünde yer alan süre uygulanacaktır. Kenar başlıklarının metne dâhil kabul edilmesi sebebi ile pay sahipleri ve alacaklılar tarafından açılacak doğrudan zarara dayanan davalarda, sorumlular arasında farklılaştırılmış teselsül değil; mutlak teselsül hükümleri uygulanacaktır. Aynı şekilde yetkili mahkemenin de Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na göre belirlenmesi gerekir. Son olarak yine şirketin zararı başlığı altında düzenlenen ibraya ilişkin TTK m. 558 ve 559 hükümlerinin de uygulanmasına olanak bulunmamaktadır.

Son söz olarak, TTK m. 553 kapsamında ikame olunan zararın tazmini bakımından bütün ilgililer için tek bir sorumluluk rejiminin (özellikle de zamanaşımı bakımından) uygulanması, mehz İsviçre Borçlar Kanunu'nda olduğu gibi, madde kenar başlıklarının bu doğrultuda Kanun'da düzenlenmesi ile mümkün olabilir. Bununla birlikte, mer'i Kanun bakımından kendi temenilerimiz değil, mevcut madde kenar başlığı ve lafzının uygulanması zaruri olandır. O halde, yukarıda ifade edilen çelişkilerin önüne geçmek için kenar başlıkları bakımından "*Şirketin Zararı*" ana başlığını, İsviçre düzenlemesinde olduğu gibi alt başlık yapacak yasal bir düzenleme ihtiyacı ortadadır. Ancak bu suretle, anonim şirketler hukuku sorumluluk düzeni bakımından tüm ilgililer için tek bir rejimin uygulanması sağlanabilir. Aksi tutum, kanunun lafzına aykırı uygulamanın devamı sonucunu doğurur.

TABLO 1:

**ÇALIŞMA KONUSU BAKIMINDAN
İSVİÇRE BORÇLAR KANUNU İLE TÜRK TİCARET KANUNU'NUN
SİSTEMATİĞİ**

OR Art. 752-760

**Sechster Abschnitt:
Verantwortlichkeit**

A) Haftung

- I. Für den Emissionsprospekt
- II. Gründungshaftung
- III. Haftung für Verwaltung,
Geschäftsführung und
Liquidation
- IV. Revisionshaftung

B) Schaden der Gesellschaft

- I. Ansprüche ausser Konkurs
- II. Ansprüche im Konkurs
- III. Wirkung des
Entlastungsbeschlusses

C) Solidarität und Rückgriff

D) Verjährung

TTK m.549-561

**Onbirinci Bölüm:
Hukuki Sorumluluk**

A) Sorumluluk Halleri

- I . Belgelerin ve beyanların
kanuna aykırı olması
- II . Sermaye hakkında yanlış
beyanlar ve ödeme
yetersizliğinin bilinmesi
- III. Değer biçilmesinde
yolsuzluk
- IV. Halktan para toplamak
- V. Kurucuların, yönetim
kurulu üyelerinin,
yöneticilerin ve tasfiye
memurlarının sorumluluğu
- VI. Denetçinin sorumluluğu

B) Şirketin Zararı

- I - Genel olarak
- II - İflas hâlinde
- III - Teselsül ve başvuru
- IV - İbra
- V - Zamanaşımı
- VI - Yetkili mahkeme

KAYNAKÇA

Akdağ Güney, Necla,	:Anonim Şirket Yönetim Kurulu, İstanbul 2016.
Akyol, Şener,	:Medeni Hukuka Giriş, 2. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2006.
Ansay, Tuğrul,	:Anonim Şirketler Hukuku, Ankara 1982.
Amstutz, Marc/ Gohari, Ramin Silvan,	:OR Kommentar, Schweizerisches Obligationenrecht, Orell Füssli Kommentar (Navigator.ch), 3. Auflage 2016.
Arı, Zekeriyya,	: “ <i>Alacaklı veya Ortakların Anonim Şirket Yönetim Kurulu Üyelerine Karşı Doğrudan Zararlar Nedeniyle Açabilecekleri Davalarda Zamanaşımı</i> ”, Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XIV, S. 1-2 (2010), s. 171-198.
Arslanlı, Halil,	Anonim Şirketler, Cilt II-III, İstanbul 1960.
Atan, Turhan,	:Türk Ticaret Kanununa Göre Anonim Şirketlerde İdare Meclisi Azalarının Hukuki Mesuliyeti, Ankara 1967.
Bahtiyar, Mehmet,	:Ortaklıklar Hukuku, 11. Bası, İstanbul 2016.
Bauen, Marc/Bernet, Robert,	:Schweizer Aktiengesellschaft (Aktienrecht - Fusionsrecht - Börsenrecht - Steuerrecht) Schulthess Verlag, Zürich 2007.
Bilgili, Fatih/Demirkapı, Ertan,	:Şirketler Hukuku, 9. Basım, Bursa 2013.

Binder, Andreas/Vito, Roberto,	:Handkommentar zum Schweizer Privatrecht, Hrsg: Vito Roberto/Hans Rudolf Trüb, Personengesellschaften und Aktiengesellschaft, Art. 530-771 OR, 2. Auflage, Schulthess Juristische Medien AG, 2016.
Çamoğlu, Ersin (Poroy, Reha/Tekinalp, Ünal),	:Ortaklıklar Hukuku I, 13. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2014.
Çamoğlu, Ersin (Poroy, Reha/Tekinalp, Ünal),	Ortaklıklar ve Kooperatif Hukuku, 8. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2000.
Çamoğlu, Ersin,	:Anonim Ortaklık Yönetim Kurulu Üyelerinin Hukuki Sorumluluğu (Kamu Borçlarından Sorumluluk ile), 3. Bası, İstanbul 2010.
Doğanay, İsmail,	Türk Ticaret Kanunu Şerhi, Birinci Cilt-Madde 1-419, 4. Bası, İstanbul 2004.
Dural, Mustafa/Sarı, Suat,	:Türk Özel Hukuku Cilt I Temel Kavramlar ve Medeni Kanunun Başlangıç Hükümleri, Filiz Kitabevi, İstanbul 2014.
Edis, Seyfullah,	:Medeni Hukuka Giriş ve Başlangıç Hükümleri, Ankara Üniversitesi Basımevi, Altıncı Basım, Ankara 1997.
Emmenegger, Susan/ Tschentscher, Axel,	:Berner Kommentar, Band/Nr. I/1, Herausgeber: Heinz Hausheer, Hans Peter Walter, Einleitung, Art. 1-9 ZGB, Schweizerisches Zivilgesetzbuch, Einleitung und Personenrecht, Stämpfli Verlag AG, 2012.
Forstmoser, Peter/Meier-Hayoz, Arthur/Nobel, Peter,	Schweizerisches Aktienrecht, Stämpfli Verlag, Bern 1996.
Forstmoser, Peter/ Vogt, Hans-Ueli,	:Einführung in das Recht, 4. Auflage, Stämpfli Verlag AG, Bern 2008.

Gericke, Dieter/Waller, Stefan,	Basler Kommentar Obligationen II, Art. 530-964 OR (Art. 1-6 SchlT AG, Art. 1-11 ÜBest GmbH), Hrsg: Honsell, Heinrich Vogt, Nedim Peter Watter, Rolf, Helbing & Lichtenhahn, 5. Aufl. 2016.
Göktürk, Kürşat,	Banka Yönetici ve Ortaklarının Hukuki Sorumluluğu, Özellikle Şahsi İflas Kapsamında Sorumluluk, Adalet Yayınevi, Ankara 2013.
Göktürk, Kürşat/Can, Mehmet Çelebi,	“Farklılaştırılmış Teselsülün - Özellikle - Dış İlişki Bakımından Anlamı ve Bankacılık Kanununun Şahsi İflas Sorumluluğu İle Karşılaştırılması”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 2, Sayı 2, s. 247 vd.
Hausheer, Heinz/Jaun, Manuel,	:Stämpflis Handkommentar, Die Einleitungsartikel des ZGB Art. 1-10 ZGB, Stämpfli Verlag AG, 2003.
Helvacı, Mehmet,	:Anonim Ortaklıkta Yönetim Kurulu Üyesinin Hukuki Sorumluluğu, İstanbul 2001.
Hirş, Ernst E.	:Ticaret hukuku Dersleri, 3. Bası, İstanbul 1948.
Hürlimann-Kaup, Bettina/Schmid, Jörg,	:Einleitungsartikel des ZGB und Personenrecht, Schulthess Verlag, 2. Auflage, Zürich-Basel-Genf 2010.
Kendigelen, Abuzer,	:Türk Ticaret Kanunu, Değişiklikler, Yenilikler, İlk Tespitler, On iki Levha Yayıncılık, İstanbul 2011.
Lehmann, Peter,	:Kurzkommentar Obligationenrecht, Art. 1-1186 OR, Hrsg: Honsell, Heinrich, Helbing Lichtenhahn Verlag, Basel 2014.
Meier-Hayoz, Arthur,	:Einleitungsartikel des Schweizerischen Zivilgesetzbuches (Art. 1-10), Schulthess Verlag, 3. Auflage, Zürich 1979.

Meier-Hayoz, Arthur/ Forstmoser, Peter,	:Schweizerisches Gesellschaftsrecht mit Einbezug des künftigen Rechnungslegungsrechts und der Aktienrechtsreform, Stämpfli Verlag AG, Bern 2012.
Mimaroğlu, Kemal,	:Anonim Şirketlerde İdare Meclisi Azalarının Hukukî Mes'uliyeti, Ankara 1967.
Müller, Christa/Gehrig, Lucien/Hirt, Thomas,	:Einführung ins Recht - Management-Basiskompetenz theoretische Grundlagen und Methoden mit Beispielen, Repetitionsfragen und Antworten, Zürich Compendio Bildungsmedien 2010.
Oğuzman, Kemal/Barlas, Nami,	:Medeni Hukuk, Giriş-Kaynaklar-Temel Kavramlar, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2014.
Peter, Forstmoser/Arthur, Meier-Hayoz/Peter, Nobel,	:Schweizerisches Aktienrecht, Stämpfli Verlag, Bern 1996.
Pulaşlı, Hasan,	:Şirketler Hukuku Şerhi, 3. Baskı, adalet Yayınevi, Ankara 2018.
Saymen, Ferit, Hakkı,	:“ <i>Matlablar Kanun Mudur?</i> ”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Ayrı Bası, İstanbul 1945, C. 10, S.3-4, s. 565-578;
Saymen, Ferit, Hakkı,	:“ <i>Yine Matlablara Dair</i> ”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, İstanbul 1946, C. 12, S. 1, s. 270-279.
Schucany, Emil,	:Kommentar zum schweizerischen Aktienrecht, 2. Aufl., Zürich 1960.
Serozan, Rona,	:Medeni Hukuk Genel Bölüm - Kişiler Hukuku, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2014.
Suter, Claudia,	Der Schaden bei der aktienrechtlichen Verantwortlichkeit, Schweizer Schriften zum Handels- und Wirtschaftsrecht- 295, Zürich/St. Gallen 2010.

Şener, Oruç Hami,	:Teorik ve Uygulamalı Ortaklıklar hukuku Ders Kitabı, 3. Bası, Ankara 2016.
Tandoğan, Halûk,	:Üçüncü Şahsın Zararının Tazmini, Ankara 1963.
Tekil, Fahiman,	:Anonim Şirketler Hukuku, İstanbul 1998.
Tekinalp, Ünal	:Sermaye Ortaklıklarının Yeni Hukuku, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2013.
Türk, Hikmet Sami,	: <i>“Anonim Ortaklık Yönetim Kurulu Üyelerine Karşı Açılacak Sorumluluk Davalarında Zamanaşımı ve Başlangıcı”</i> , Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu VI., Ankara 1989, s. 5-51.
von Steiger, F.,	:İsviçrede Anonim Şirketler Hukuku, Çev: Tahir ÇAĞA, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1968.